

Intelligent Design Beweging in Nederland: Creationisme in een Nieuw Jasje?

HERMAN DE REGT
HANS DOOREMALEN

Onlangs werd door Texaanse journalisten aan president Bush gevraagd of intelligent design (ID) – het idee dat het leven op aarde een ontwerper kent – een volwaardige plek in het openbaar onderwijs verdient naast de neo-Darwiniaanse evolutietheorie. Bush antwoordde dat op scholen beide kanten van het ontstaansverhaal goed uitgelegd dienen te worden, zodat men weet waar het debat over gaat. Immers, zo voegde hij er aan toe, mensen dienen blootgesteld te worden aan verschillende ideeën (De Volkskrant, 12 augustus 2005). John West, één van de directeuren van het Discovery Institute in Seattle, de drijvende kracht achter de promotie van ID in de Verenigde Staten, prees Bush voor deze presidentiële steun voor ID binnen het biologie-onderwijs. Ook binnen Nederland wordt sinds kort openlijk gesproken over ID als onderdeel van het biologie-onderwijs, naar aanleiding van het feit dat minister Maria van der Hoeven (CDA) zich inlaat met het ID-boek van Cees Dekker et alia dat onlangs verscheen: Een Schitterend Ongeluk of Sporen van Ontwerp? (Ten Have, 2005). Hoewel de minister van alle kanten werd teruggefloten, liet zij toch weten, precies zoals Bush, dat het niet verkeerd is wanneer leerlingen kennismaken met alternatieve wetenschappelijke perspectieven op het ontstaan van het leven, zoals ID.

ID in de VS

In de VS wordt ID verdedigd door mensen met een christelijke achtergrond. Het is duidelijk dat deze beweging christelijke motieven heeft. Wat deze mensen willen is uiteengezet in een machiavellistisch aandoend document dat de titel 'the Wedge Strategy' draagt. Eerst wil men de samenleving laten zeggen dat intelligent design een wetenschappelijk alternatief is voor de neo-Darwinistische evolutietheorie zodat ID in de biologies op scholen

verplichtgesteld kan worden. Vervolgens wil men aantonen dat de intelligente ontwerper de God uit Genesis is. (Deze versie van de ID beweging heet het creationisme, waarover zo meteen meer). In de VS is het bovendien zo dat de ID beweging gefinancierd wordt door christenen (voornamelijk door Howard Ahmanson). De wigdrijvende strategie van deze christelijke ID-beweging is tamelijk expliciet: zoveel mogelijk discussie en aandacht voor ID in de media, voorstanders van ID op academische plaatsen krijgen, en academici overhalen zich uit te spreken voor ID. Verder doet men direct een beroep op de christelijke politici die ID een warm hart toedragen om de curricula van scholen te veranderen ten faveure van de ID-ideeën. Uiteraard wil men dit bereiken op grond van behaalde wetenschappelijke resultaten.

Dat die resultaten volstrekt afwezig zijn, schijnt ID'ers er niet van te weerhouden de andere doelen desalniettemin na te streven.

De promotie van de ID-beweging heeft dus eerder het karakter van een christelijk-politieke lobby dan van een wetenschappelijke discussie. Deze lobby is overigens niet onsuccesvol: op veel scholen in de VS wordt creationisme op de een of andere manier in de biologies uitgelegd. Op dit moment lopen in de VS dan ook door ouders van leerlingen aangespannen rechtszaken (zoals in Pennsylvania), waarin pedagogische ID'ers keer op keer bakzeil moeten halen omdat de door hun gedoceerde creationistische versie van ID daar wordt gezien als een constitutioneel ontoelaatbare religieuze overtuiging in plaats van een te doceren wetenschappelijke

hypothese.

ID in Nederland

Wij hopen dat in Nederland wordt ingezien dat ID een louter metafysische speculatie is die op zijn best thuishoort in de inmiddels populaire lessen filosofie. ID is simpelweg geen wetenschappelijk alternatief naast de evolutietheorie, ondanks de zeer recente verdediging in precies deze zin door Dekker en companen. Voor Dekker is ID een recent opgekomen wetenschappelijke beweging (2005, blz. 43) met vernieuwende inzichten. Dit (zogenaamd) vernieuwende karakter van ID stelt ID'ers in staat om degenen die om goede redenen die 'nieuwe' bewering niet accepteren als dogmatisch te bestempelen!

Een eerste vraag die Dekker en de andere verdedigers van ID in Nederland daarom dienen te beantwoorden is, naar onze mening, de volgende. Aangezien ID als een wetenschappelijke beweging opgevat wordt, en aangezien minister Van der Hoeven meent dat ID in het onderwijs thuishoort, is het dan ook de inzet van de ID'ers in Nederland om ID als wetenschappelijk alternatief voor de neo-Darwinistische evolutietheorie in de biologies te doceren? We vermoeden dat het antwoord op deze vraag positief is. Echter de vooronderstelling dat ID een wetenschappelijk alternatief is voor Darwin's evolutieleer, is onjuist.

Drie typen ID

Om deze laatste stelling kracht bij te zetten zullen we de drie mogelijke varianten van de ID bewering onderscheiden, om daarna te laten zien dat geen van deze drie varianten een wetenschappelijk alternatief voor Darwin's theorie is.

(1) Allereerst zijn er ID'ers die een deïsme verdedigen: er is een schepper die het heelal gemaakt heeft en die zich later niet meer met zijn schepping bemoeit heeft. Dit is geen alternatief voor de evolutietheorie, omdat deze variant van ID verenigbaar is met de theorie dat leven geëvolueerd is zoals

neo-Darwinisten dat beweren: Er is een 'Onveroorzaakte Eerste Oorzaak', maar die heeft verder nooit meer ingegrepen – de wereld heeft zich verder ontvouwd op een manier die de neo-Darwinisten proberen te beschrijven. De vraag is hoe we er ooit achter moeten komen of er inderdaad zo'n schepper is (geweest). We weten het niet en zijn dus agnostisch met betrekking tot de inhoud van deze interpretatie van de ID-bewering.

(2) De tweede variant is het theïsme: er is een schepper die het heelal gemaakt heeft en die zich later met zijn schepping bemoeit heeft door levende wezens te scheppen. Dit is duidelijk een variant die niet met de evolutietheorie te rijmen valt, maar de vraag is nu wat de theorie is die bij het theïsme hoort. Aangezien enige invulling van 'schepper' ten enenmale ontbreekt, is deze variant van ID inhoudsloos. Ook wordt niets gezegd over de manier waarop die anonieme schepper ingrijpt in de natuur. Kortom, deze variant kan onmogelijk op haar inhoud empirisch getoetst worden – een minimale eis voor wetenschappelijkheid. Het enige wat deze variant van ID zegt

is dat het neo-Darwinisme onjuist is. Argumenten voor dit theïsme worden doorgaans gegenereerd door te wijzen op empirische verschijnselen die het neo-Darwinisme niet kan verklaren. We komen op deze variant verderop uitgebreid terug.

(3) Uiteraard kan variant (2) nader ingevuld worden. Een mogelijke invulling van de theïstische theorie is stellen dat de schepper van het heelal en het leven de God uit Genesis is. Dit is de derde variant van ID en heet creationisme. Dit intelligent design creationisme is uitgebreid genoeg om niet langer een inhoudsloze bewering te zijn, maar (iets van) een theorie. De vraag is of dit een wetenschappelijke theorie is.

Creationisme: 'Not so intelligent design'

Laten we eerst eens kijken naar wat we op het creationisme aan kunnen merken (variant 3). Een belangrijk en onderbelicht element in de discussie in dit verband is de bijdrage die de vermaarde, recentelijk overleden

geoloog, Stephen J. Gould reeds lang geleden heeft geleverd aan het debat rondom 'intelligent design'. In een beroemd artikel uit 1978 getiteld 'De Duim van de Panda' haalt Gould met één pennenstreek het ID-creationisme onderuit: het krakkemikkige karakter van de vele evolutionaire aanpassingen die we aantreffen in planten, dieren en mensen, maakt van de Schepper plotseling een hele slechte ingenieur, die alles behalve intelligent is.

Evolutionaire processen hebben geresulteerd in een zesde 'soort van vinger' aan de poot van de reuzenpanda, die weliswaar voldoet om de bladeren van een bamboetak te strippen, maar die zeker geen prijs in een ingenieurswedstrijd zou winnen. Wanneer God een plan zou hebben gehad met de poot van een reuzenpanda, in dienst van het tot zich nemen van bamboebladeren, dan zou de Schepper het veel en veel beter hebben kunnen doen.

Ook mensen bevinden zich vanuit het perspectief dat zij bij uitstek schepselen Gods zijn, verre van het optimale design. In 2001 liet een drietal auteurs in de *Scientific American* hun gedachten gaan over hoe we eruit hadden moeten zien, indien deze intelligent ontworpen zou zijn, gegeven het feit dat we inmiddels met z'n allen doorgaans ouder worden dan nodig is voor het instandhouden van de soort *Homo sapiens* (Olshansky, Carnes & Butler). We zouden beter wat voorover kunnen hangen en kleiner kunnen zijn, met een wat gebogen nek en een langere wervelkolom: we zouden lang niet zo'n last hebben van pijn in de rug en we zouden bijvoorbeeld minder vaak vallen. Meer ribben in onze ribbenkast voorkomt hernia's en houden de organen beter op hun plaats. Dikkere botten in het onderlichaam, knieën die ook wat naar achter kunnen buigen, meer kleppen in de aderen, extra spierbundels en vet op de juiste plekken, een optische zenuw die aan de achterkant van de retina vastzit, meer en betere oorharen, etc. Kortom, waarom heeft de Schepper er een potje van gemaakt? De wereld lijkt veel meer te wijzen op 'not so intelligent design'.

In dit opzicht is de Middeleeuwse theologie ten minste consequenter dan de hedendaagse ID beweging. In die theologie is God tenminste nog perfect en volmaakt.

Uiteraard anticiperen wij op de mogelijke tegenwerping: 'Klaarblijkelijk heeft God een hele diepe bedoeling met zijn schepping'. Met andere woorden, aanhangers van ID creationisme wijzen er op dat Gods wegen ondoorgroendelijk zijn. Ook hierover is wellicht discussie mogelijk (of althans een uitwisseling van voorkeuren). In ieder geval is het geen wetenschappelijke discussie meer. Wanneer de minister van onderwijs een debat wil met en door biologen en andere wetenschappers, dan kunnen ze in ieder geval niet deelnemen als wetenschappers.

ID theïsme: de enige interessante versie van ID

Nu we gezien hebben dat intelligent design deïsme en intelligent design creationisme geen wetenschappelijke alternatieven zijn voor Darwins leer, blijft er slechts één versie van de ID beweging over die mogelijk interessant is: het intelligent design theïsme. Deze ID-versie stelt dat er biologische structuren zijn, zoals het oog, het immuun-systeem, het bloedstollingssysteem, de zweepstaart van een bacterie of niet-homologe DNA polymerasen, die onmogelijk natuurlijk geëvolueerd kunnen zijn, zoals de neo-Darwinistische evolutietheorie stelt. Een intelligente ontwerper heeft na het maken van de wereld ook deze structuren moeten maken, en heeft daarmee ingegrepen in de reeds bestaande wereld. Hiermee stap men af van de ontwerper als louter filosofische 'Onveroorzaakte Eerste Oorzaak', en is men een flink eind richting ouderwets creationisme verschoven.

Het punt is echter dat voor alle door ID'ers genoemde biologische structuren op z'n minst plausibele Darwinistische verklaringen voorhanden zijn. Illustratief is het geval van het oog. Lang vroegen wetenschappers zich af hoe het oog heeft kunnen evolueren. Tegenwoordig

zijn er wetenschappelijke handboeken met titels als *Animal Eyes* (Land & Nilsson, 2002, Oxford University Press), en artikelen in *Science* (Arendt e.a., 2004) die uiteenzetten hoe het oog is ontstaan. Hetzelfde geldt voor de andere structuren. Zelfs Behe's beroemde bacteriële zweepstaartje, dat ook door Dekker naar voren wordt geschoven als een onoverkomelijk probleem voor het Darwinisme, kent inmiddels een mogelijke evolutionaire verklaring (zie Young & Edis (2004) *Why Intelligent Design Fails*, Rutgers University Press). En wat zetten ID'ers hier tegenover? Niets. Het enige dat men doet is de wig-strategie toepassen. Het zijn Amerikaanse toestanden in Nederland.

Cees Dekker weet ook de politiek en daarmee de media te bespelen. Minister Van der Hoeven heeft zich daarmee – al dan niet bewust – voor het ID-karretje laten spannen. Dekker kan in zijn boek wel beweren dat ID 'geen enkele a priori religieuze stellingname kent' (p. 59), maar hij zoekt zijn invloedrijke bondgenoten wel degelijk in het christelijke kamp – precies wat de strategie voorschrijft. Hij doet verder veelvuldig een instemmend beroep op auteurs die tot de oprichters van de ID-beweging horen en de wig-strategie onderschrijven (zoals Johnson, Dembski en Behe). Voor de ID'ers in Nederland geldt dat zij hun ware identiteit moeten tonen: verdedigt men ID, zoals de oprichters van de afkeurenswaardige ID-beweging dat doen?

De Nederlandse ID'ers beweren telkens weer dat ze geen creationisme verdedigen. Sterker nog: ze beweren dat ID (in tegenstelling tot het creationisme) vernieuwend is. Dat is een slimme retoriek: als ze recht-voor-zijn-raap zouden beweren dat ze het Oude Testament als de enige juiste theorie gedoceerd willen zien in de biologieles, dan ziet iedereen direct dat ze het onderwijs terug naar het niveau van het autoriteitsdenken willen brengen, in plaats van het onderwijs te willen vernieuwen of verbeteren. Omdat ID'ers tegen de neo-Darwiniaanse evolutietheorie argumenteren, en dus ook geen deïsme zullen verdedigen,

is ons vermoeden dat de ID'ers in Nederland desgevraagd zullen zeggen dat ze theïsten zijn: een intelligente ontwerper heeft de wereld geschapen en later (keer op keer) ingegrepen door het leven te scheppen en te sturen. We weten echter dat dit een eeuwenoude bewering is die het onderwijs met geen mogelijkheid zou kunnen vernieuwen – onderwijs op deze leest geschoeid is juist ouderwets.

Naast de vraag of het theïsme wel een nieuwe of wetenschappelijke bewering is, rijst de volgende vraag. Als dit intelligent design theïsme geen undercover intelligent design creationisme is (wat wij denken), wat is dan het wetenschappelijke alternatief voor de neo-Darwinistische evolutietheorie dat men (in de biologeïes) zou willen onderwijzen? Met andere woorden, naast de bewering dat de evolutieleer van Darwin niet klopt en er dus een wijze ontwerper moet zijn, wat is het positieve lesprogramma dat men leerlingen en studenten aan wil bieden? Pas als deze vraag beantwoord is, kunnen we bekijken of de theïstische variant van ID een wetenschappelijk alternatief is. Wij nodigen de Nederlandse ID'ers hierbij uit om de door ons gestelde vragen te beantwoorden.

Bezorgdheid

Wij zijn bezorgd. Er staat namelijk flink wat op het spel. Ten eerste dient het reguliere schoolcurriculum verschoond te blijven van pure speculaties. Het zou godgeklaagd zijn indien we kinderen leren dat de evolutietheorie op dit moment een alternatief kent. Er is nu geen alternatief. Liever laten we hen zien hoe om te gaan met het idee van natuurlijke evolutie – iets waarvoor we de reguliere filosofielessen goed kunnen gebruiken. Ten tweede, ID'ers geven aanleiding lichtzinnig te denken over de heersende wetenschap. Dat is een groot gevaar. Het maakt de weg vrij naar de volstrekt misleidende gedachte dat de geschiedenis van de wetenschap een geschiedenis van 'slechts meninkjes' is. Die gedachte kan uitmonden in een sa-

menleving die niemand zich wenst.

Als het hameren op ID enkel een kritische houding betekent tegenover Darwins theorie, dan is daar niets mis mee. De evolutietheorie is geenszins volledig en er zal ongetwijfeld een aantal zaken voor verbetering vatbaar zijn. In het onderwijs laat een goede leraar inderdaad zien waar de problemen van de evolutietheorie liggen. Maar ID als theorie claimt meer te zijn. Het is een sterke vorm van creationisme (niet slechts een 'God veroorzaakte de Big Bang'-hypothese) en een vorm die nergens empirische steun vindt. Willen we onze kinderen zoiets voorschotelen in de biologeïes? Natuurlijk niet. Het ID-'alternatief' is louter ideologisch van aard. Voor ID is geen plaats in de wetenschap.

Dekker geeft antwoord

Cees Dekker heeft inmiddels antwoord gegeven op de bovenstaande vragen. Dekker meent dat ID weliswaar wetenschappelijke aspecten heeft, maar dat de positieve invulling ervan geen wetenschappelijke, maar een levensbeschouwelijke is. ID hoort volgens hem dan ook niet in de biologeïes thuis. Voor ons is de discussie met Dekker daarmee ten einde. Laten nu alle andere ID'ers onze vragen ook beantwoorden. **DM**

Herman de Regt en Hans Dooremalen zijn beiden als universitair docent wetenschapsfilosofie verbonden aan de Faculteit Wijsbegeerte van de Universiteit van Tilburg.